

Nijmegen op een schilderij van de Rembrandtlerling Nicolaes Maes

De bijzondere geografische ligging tussen Maas en Waal en de verkeerstechnisch zo belangrijke verbinding naar de Rijn was er de reden voor dat Nijmegen lange tijd voor veel reizigers uit het westen een tussenstop op weg naar het oosten was. Onder hen bevonden zich al in de zeventiende eeuw talrijke kunstenaars die de stad en haar architectuur maar ook motieven uit het omliggende rivierengebied in schilderijen en tekeningen vastlegden. De grootste fascinatie oefende tot zijn afbraak in 1795-1797 de Valkhofburcht met de reuzentoren uit. Het indrukwekkende middeleeuwse gebouwenensemble gelegen op een heuvel boven de Waal sprak vooral tot de verbeelding van de landschap- en veduteschilders.¹ Onder hen was in de zeventiende eeuw ook de schilder Jan van Goyen (1596-1656), die Nijmegen herhaaldelijk bezocht en het burchtcomplex in meer dan dertig verschillende versies schilderde en tekende. Ook Anthonie Waterloo (ca. 1610-1690) en Lambert Doomer (1624-1700) hebben, naast vele andere kunstenaars, de Valkhofburcht meermaals afgebeeld. Niet altijd ging het daarbij om de exacte weergave van de topografische situatie, maar vaak eerder om de herkenbaarheid van het imposante complex in de oude en aan historie zo rijke stad.

Veel minder vaak hebben kunstenaars uit de zeventiende en achttiende eeuw motieven van Nijmegen vastgelegd die buiten het Valkhofcomplex lagen. Uitzonderingen waren de Sint-Stevenskerk met de toren en de Grote Markt.² In de meeste van de bewaard gebleven voorbeelden gaat het om tekeningen met een topografisch karakter of stadsgezichten met versierende figuren. Een interessante uitzondering vormt de genrevoorstelling van een groenteverkoopster, die zich in Bazel (Öffentliche Kunstsammlungen) bevindt. Dit aan de Rembrandtlerling Nicolaes Maes (1634-1693) toegeschreven schilderij laat een jonge groentekoopvrouw zien met twee manden voor een huisdeur.³ Ze neemt het geld aan voor de asperges die ze zojuist verkocht heeft aan de huisvrouw in de halfopen deur. Rechts

op de achtergrond is de toren, het koor en het zuidelijke transept van de Stevenskerk met daarvoor een deel van de Grote Markt met de karakteristieke kerkboog als onderdeel van het gewandhuis te zien. Hoewel deze achtergrond duidelijk gebaseerd is op de Nijmeegse situatie, kan van een exacte weergave van de architectuur geen sprake zijn. De meeste overeenkomsten laat nog de torenbekroning uit 1604-1605 zien. De Sint-Stevenskerk bezit een tussen 1420 en 1456 gebouwd koor met omgang en kapellenkrans, die met een driebeukig dwarspand uit de zestiende eeuw verbonden is. Maes heeft de zuidoostelijke hoek tussen transept en koor weergegeven. Het koor laat hoge vensters in de lichtbeuk zien, die nooit uitgevoerd zijn omdat het koor tot de dag van vandaag onvoltooid gebleven is. Ook de proporties van de in de vroege jaren veertig van de zestiende eeuw onstane kerkboog kloppen niet. De rijk gedecoreerde renaissancegevel boven de dubbele boog reduceerde Maes tot een eenvoudig zadeldak. Een vergelijking met het rond 1680 ontstane gezicht op de Grote Markt door Jan van Call (1656-1703) maakt de verschillen met de daadwerkelijke situatie duidelijk.⁴ Waarom de in Dordrecht en Amsterdam werkzame Nicolaes Maes motieven uit Nijmegen in zijn genrevoorstelling integreerde, is niet bekend. Zo nu en dan schilderde hij identificeerbare architectuuronderdelen uit andere steden in de achtergrond van zijn portretten, die zonder twijfel op verzoek van de opdrachtgever zijn geïntegreerd. Maes had ook opdrachtgevers voor portretten in Nijmegen. In 1675 schilderde hij de huwelijksportretten van Christoffel van den Bergh (1639-1719) en zijn vrouw Sara Crucius (1651-1687), die zich in het Museum Het Valkhof bevinden. Van den Bergh bekleedde talrijke stedelijke functies te Nijmegen. Zo was hij onder meer raadslid, schepen en burgemeester. Of Nicolaes Maes ook het al in 1659-1660 ontstane schilderij van de groentekoopvrouw in opdracht schilderde voor iemand die een bijzondere betrekking tot Nijmegen had, is niet bekend. De door de schilder geïntegreerde karakteristieke motieven maken dit tenminste waarschijnlijk.

N. Maes (?), Groente-
verkoopster, olie op doek
48 x 38,5 cm

¹ Zie hiervoor Lemmens
et al. 1980.

² De Weerd 1969, 334-52.

³ Over het schilderij, dat
ook aan Reynier Covyn
(1636- na 1674 toegeschre-
ven wordt, zie recentelijk
Sumowski 1986, nr. 1380
en Krempeel 2000, nr. D11.

⁴ Zie afbeelding 21
op blz. 328.